

Мр Мирослав Милетић,
асистент, Правни факултет, Крагујевац

UDK: 347.77:061

Органи и општи акти организације за колективно остваривање ауторског и сродних права

Резиме

Носиоци ауторског, односно сродних права треба да буду адекватно заступљени у органима како приватне тако и јавне организације, што им омогућава да одлучују о значајним питањима колективног остваривања њихових имовинскоправних овлашћења. Најтипичнији такви органи су управни одбор и директор, при чему приватна организација има и своју скрућеност. Најважнији општи акти организације су статут, тарифа и план расподеле. Статут је основни акт организације који уређује сва значајна њена делатности, осим оних које регулишу тарифа и план расподеле. Тарифа предвиђа начине обрачунавања и износе накнаде коју организација најлажује корисницима за поједине облике искоришћавања предмета заштите одређене врсте. План расподеле садржи критеријуме на основу којих организација расподељује носiocима права приход који је у виду накнаде за искоришћавање предмета заштите прикупила од корисника.

Кључне речи: организација, колективно остваривање, ауторско право, сродна права, носиоци права, корисници, органи, општи акти.

I Органи организације

По правилу, носиоци права су, у већој или мањој мери, заступљени у органима како приватне тако и јавне организације. Тиме се уважава широко прихваћени принцип по коме односни носиоци права или органи који их представљају треба да одлучују о начинима и правилима наплате и расподеле накнаде, као и о другим значајним аспектима колективног остваривања имовинскоправних овлашћења¹⁾. То је у складу са приватноправном природом субјективног ауторског и субјективних сродних права.

Међутим, постоје изузеци од наведеног правила. На пример, то важи за америчке организације ВМI и SESAC. То су акционарска друштва за колективно остваривање овлашћења на искоришћавање несценских дела у бестелесној форми. Акционари ВМI-а су искључиво произвођачи емисија, а SESAC је био у својини једне породице до пре неколико година, када је продат тројници предузетника. Аутори и издавачи несценских дела могу бити једино комитенти нечланови ВМI-а, односно SESAC-а, при чему немају право да учествују у управљању овим организацијама, јер нису заступљени у њиховим органима. ВМI истиче да му то омогућава већу објективност при одређивању тарифа и одлучивању о другим питањима²⁾.

Врсте анализираних органа зависе од приватноправног, односно јавноправног карактера организације, као и од облика правног лица у коме је она основана. Стога, у пракси постоје различите варијанте у том погледу. Ради економичности излагања, пажњу треба углавном усмерити на решења предвиђена у два модел статута за организације које колективно остварују ауторско право у земљама у развоју³⁾. То су модел статут јавне организације за остваривање ауторског права (MSJO) и модел статут приватне организације за остваривање ауторског права (MSPO)⁴⁾. Упркос томе што су намењена организацијама у земљама у развоју, предложена решења су значајан покушај унификације односне материје и зато могу послужити као основа за анализу питања поменутих органа.

1. WIPO: Collective Administration of Copyright and Neighbouring Rights/Copyright, бр. 11, 1989, стр. 350; Чл. 53, ст. 1, тач. I Нацрта модел одредби за закон у области ауторског права (документ CE/MPC/L/2-II)/Copyright, бр. 11, 1989, стр. 351.
2. Видети у Kernochan, J: Music Performing Rights Organizations in the United States of America: Special Characteristics; Restraints; and Public Attitudes/Copyright, бр. 11, 1985, стр. 391.
3. Светска организација за интелектуалну својину (WIPO) и Организација уједињених нација за образовање, науку и културу (UNESCO) су сазвале комитет владиних експерата који се састао два пута, јуна 1980. г. у Паризу и октобра 1983. г. у Женеви, при чему је на овом другом заседању усвојило поменуте модел статуте. То је био наставак ранијег и мање амбициозног покушаја из 1969. године, када су Међународни биро за заштиту интелектуалне својине (BIRPI) и UNESCO сачинили „Нацрт модел статута за организације аутора у афричким земљама“ (тзв. the Abidjan Statute).
4. Statuts types d'organisme public de gestion des droits d'auteur, Statuts types de société privée pour la gestion des droits d'auteur/Le Droit d'Auteur, бр. 12, 1983, стр. 351-357.

1. Органи приватне организације

Органи приватне организације су генерална скупштина, управни одбор и генерални директор, којима помажу други органи, нарочито статутарне комисије (чл. 7 MSPO-a).

Генералну скупштину чине сви чланови организације. Редовна седница генералне скупштине се одржава најмање једанпут годишње. Ванредна седница се одржава на захтев управног одбора или одређеног⁵⁾ процента чланова организације (чл. 8, ст. 1).

Редовну или ванредну седницу генералне скупштине сазива председник управног одбора и то најмање одређен број дана пре одржавања седнице, при чему истовремено објављује и дневни ред, било писаним или усменим путем. Уколико се генерална скупштина сазива ради одлучивања о изменама статута или интерних правилника, онда текст предлога ових измена мора бити достављен уз дневни ред (чл. 8, ст. 2).

Генерална скупштина може пуноважно одлучивати ако је присутан или представљен одређен минимални број чланова. У супротном, нова седница се заказује у року од 30 дана. Одлуке се доносе већином гласова присутних чланова, а када је реч о изменама статута или интерних правилника, онда је потребна двотрећинска већина. Допуштено је гласање преко пуномоћника који, у том погледу, може заступати највише два члана (чл. 8, ст. 3).

Генерална скупштина: доноси статут и интерне правилнике организације и одлучује о њиховим изменама и допунама, усваја завршни рачун организације и одговарајуће годишње извештаје, утврђује фондове намењене за реализацију циљева организације, бира чланове управног одбора и, уколико је то потребно, одређује им износ накнаде за покриће трошкова вршења ове функције, бира чланове финансијске комисије, одлучује о свим питањима која су на захтев управног одбора увршћена у дневни ред (чл. 8, ст. 4).

Управни одбор се састоји од одређеног броја чланова које, на одређен број година и по поступку предвиђеном изборним правилником, бира генерална скупштина. Надлежни државни орган (нпр. министарство културе) именује свог представника у управни одбор. Једна трећина чланова управног одбора се периодично мења ради одржавања континуитета у раду (чл. 9, ст. 1, тач. 1).

Одређен број чланова управног одбора морају бити аутори. У управни одбор не могу бити бирани руководиоци било ког ранга који припадају управи институције која искоришћава ауторска дела са репертоара организације (чл. 9, ст. 1, тач. 2).

Управни одбор бира, из свог састава, председника, подпредседника, генералног секретара и благајника који заједно чине његов извршни орган. Они припре-

5. Сагласно типском карактеру статута, поједине његове одредбе нису прецизиране до краја, већ је препуштено организацији да то учини на начин који јој највише одговара. У том смислу треба схватити даљу употребу атрибута "одређен" у овом контексту.

мају седнице управног одбора и обављају текуће послове између две седнице (чл. 9, ст. 2).

Председник заказује редовну седницу управног одбора. Ванредна седница се одржава на захтев председника или одређеног броја чланова управног одбора (чл. 9, ст. 3).

Управни одбор одлучује ако је присутан одређен број његових чланова. Одлуке се доносе већином гласова присутних чланова. Глас председника је одлучујући у случају једнаке поделе гласова (чл. 9, ст. 4).

Управни одбор: управља пословима организације, усваја буџет, располаже свим социјалним фондovima и усмерава њихово коришћење (чл. 9, ст. 5), решава међусобне спорове аутора и/или издавача и то на њихов писани захтев (чл. 9, ст. 6); подноси генералној скупштини извештај о свом раду и одлукама које је донео (чл. 9, ст. 7), именује чланове комисије за идентификацију ауторских дела и комисије за социјалне и културне фондове (чл. 10, ст. 2), поставља и разрешава генералног директора (чл. 12, ст. 1).

Генерални директор: представља организацију; руководи организацијом у складу са смерницама и одлукама управног одбора; даје саветодавна мишљења органима организације; одлучује о запошљавању и отпуштању кадрова сагласно условима предвиђеним правилником о особљу организације (чл. 12). Према овој одредби, генерални директор не може бити члан организације.

Наведеним органима помажу следеће комисије: финансијска комисија (одобрава приходе и расходе организације, проверава рачуне и подноси извештај о свом раду генералној скупштини; у раду те комисије учествује и финансијски стручњак кога именује надлежни државни орган); комисија за идентификацију ауторских дела са репертоара организације и комисија за социјалне и културне фондове - оне подnose извештај о свом раду управном одбору (чл. 10, ст. 1). Једна трећина чланова ових комисија се периодично мења ради одржавања континуитета у раду (чл. 10, ст. 2).

Југословенски Закон о ауторском и сродним правима (ЗАСП)⁶ предвиђа да организацијом управљају њени оснивачи у складу са статутом организације (чл. 155, ст. 1). Њени органи су: скупштина, управни одбор, директор и надзорни одбор (чл. 155, ст. 2). На основу упоредне анализе ове одредбе и члана 60, става 1 Закона о предузећима (ЗОП)⁷ може се констатовати да, у начелу, организација има истоврсне органе као и предузеће. То је резултат става по коме у погледу органа организације треба да постоји далекосежна аналогија са прописима који уређују ту материју код предузећа⁸. Дакле, организацијама је остављено да у својим статутима конкретизују члан 155 ЗАСП-а, ослањајући се при том на одговарајуће одредбе ЗОП-а⁹.

6. "Сл. лист СРЈ", бр. 24/98.

7. "Сл. лист СРЈ", бр. 29/96, 33/96, 29/97, 59/98, 74/99.

2. Органи јавне организације

Органи јавне организације су управни одбор и генерални директор (чл. 4 MSJO-а).

Управни одбор се мора углавном састојати од аутора. Његове чланове именује надлежни државни орган (нпр. министарство културе) и то на одређен¹⁰⁾ број година и на начин који омогућава равномерну заступљеност различитих категорија аутора. У управни одбор не могу бити именовани запослени у организацији, нити руководиоци било ког ранга који припадају управи институције која искоришћава ауторска дела са репертоара организације (чл. 5, ст. 1). Постоји мишљење да је удружењима аутора требало дати одлучујућу или бар саветодавну улогу у погледу именовања чланова управног одбора¹¹⁾.

Председник управног одбора се поставља и разрешава актом надлежног државног органа (чл. 5, ст. 2). Постоји мишљење да је требало препустити управном одбору да бира свог председника¹²⁾.

Управни одбор је обавезан да одржи одређен број редовних седница у току године. Ванредна седница се одржава на захтев надлежног државног органа, председника или одређеног броја чланова управног одбора или на иницијативу генералног директора (чл. 5, ст. 3).

Управни одбор одлучује ако је присутно више од половине његових чланова. Одлуке се доносе већином гласова присутних чланова. Глас председника је одлучујући у случају једнаке поделе гласова (чл. 5, ст. 4).

Управни одбор разматра извештаје генералног директора о функционисању организације. Такође, управни одбор доноси одлуке које се односе на: планирање прихода и расхода организације, усвајање завршног рачуна организације и одговарајућег годишњег извештаја, социјална питања, правилник о особљу организације, сарадњу са иностраним организацијама; формирање комисија и одређивање њихових чланова, оснивање заступништва организације у провинцијама, куповину, продају, размену или закуп одговарајућих непокретности (нпр. пословних просторија) и пресељење седишта организације у било које место националне територије, под условом да то одобри надлежни државни орган (чл. 5, ст. 5).

8. Службено образложење чланова 155-160 ЗАСП-а (Савезни завод за интелектуалну својину: Закон о ауторском и сродним правима, Београд, 1998, стр. 143). На организацију се сходно примењују одредбе савезног закона којим се уређује правни положај предузећа, уколико ЗАСП не предвиђа другачије (чл. 161 ЗАСП-а). Међутим, организација се не може сматрати предузећем, као ни удружењем у смислу наших прописа, већ има правни положај *sui generis* који је најближи статусу установе (видети детаљније у Марковић, С.: "Ауторско право и сродна права", Београд, 1999, стр. 342-343).

9. Заједничке одредбе о органима предузећа су садржане у члановима 60-81 ЗОП-а.

10. Видети фусноту бр. 5.

11. Ficsor, M.: *Development and Objectives of Collective Administration of Authors, Rights/Copy-right*, бр. 10, 1985, стр. 350.

12. Ibidem.

Управни одбор је обавезан да сачини детаљан извештај са сваке своје седнице и да један његов примерак достави надлежном државном органу у одређеном року (чл. 5, ст. 6).

Генерални директор се поставља и разрешава актом надлежног државног органа (чл. 6, ст. 1).

Генерални директор: представља организацију (чл. 6, ст. 2), руководи организацијом у складу са одлукама управног одбора (чл. 6, ст. 3), присуствује свим седницама управног одбора, подноси му извештај о функционисању организације и даје му саветодавна мишљења (чл. 6, ст. 4), одлучује о запошљавању и отпуштању кадрова сагласно условима предвиђеним правилником о особљу организације (чл. 6, ст. 5). Генерални директор не може бити члан управног одбора (чл. 6, ст. 4).

Камерунска SOCADRA је типичан пример јавне организације. Њени органи су: управни одбор и генерални директор.

Управни одбор чине: председник (министар за информисање и културу), седам именованих чланова који су представници кабинета председника републике и министарстава: информисања и културе, националног образовања, привреде и планирања, финансија, територијалне управе, правде, шест чланова изабраних од стране свих аутора под условима које одређује министар за информисање и културу.

Генерални директор се поставља председничким декретом и на челу је Генералне дирекције која обухвата три службе (службу рачуноводства, правну службу, службу за обраду података) и три одељења (одељење управе и финансија, одељење за документацију и расподелу, одељење за промоцију и уговоре).

"Из реченог произлази да је, најблаже речено, карактер "државне организације" превише наглашен у управљању SOCADRA-ом. То је резултат чињенице да је ова организација основана на иницијативу државе која, сходно томе, жели да задржи своју контролу и старатељство над SOCADRA-ом. Међутим, ресурсе те организације, осим умерене државне субвенције додељене за почетак њеног рада, чине накнаде које прикупља SOCADRA, а које су приватни капитал. Ова ситуација може довести до сукоба интереса између државе која брани јавни интерес и аутора, чији су интереси приватног карактера. У случају таквог сукоба, аутори ће бити надгласани, јер су у мањини у управном одбору"¹³.

II Општи акти организације

Овим актима се на општи начин уређују одређена питања делатности организације. Најважнији општи акти организације су: статут, тарифа и план расподеле. Они су експлицитно предвиђени у ЗАСП-у (чл. 156, ст. 1).

13. Ерака, Y.: *Collective Administration of Authors' Rights: the Practical Experience of an African Society*, Copyright, бр. 12, 1987, стр. 377.

ЗАСП садржи два правила о хијерархији правних аката организације. Прво, статут је основни акт организације, што значи да остали општи акти морају бити у сагласности са њим (чл. 156, ст. 2). Друго, појединачни акти које доносе органи и овлашћени појединци у организацији морају бити у складу са општим актом организације (чл. 156, ст. 3). Ове одредбе су аналогне са чланом 94, ставовима 2, 3 и 4 ЗОП-а. То је резултат поменутог става по коме у погледу органа, као и општих аката организације треба да постоји далекосежна аналогија са прописима који уређују ту материју код предузећа¹⁴).

1. Статут

Статут је основни општи акт организације. Његова садржина варира у зависности од организације. У том погледу, значајан покушај унификације су поменути Модел статута.

Они садрже одредбе о: називу, седишту, циљевима, функцијама и органима организације; колективном остваривању ауторског права; промотивним и информативним активностима организације; искоришћавању дела националног фолклора; средствима за социјалне и културне фондове; унутрашњој финансијској и административној контроли над организацијом¹⁵).

MSPO садржи и одредбе о: условима за учлањење у организацију (чл. 4); правима и обавезама чланова (чл. 5 и чл. 6); престанку организације (чл. 18 и чл. 19). Насупрот томе, MSJO не садржи одредбе о чланству у организацији. То је резултат чињенице да, у начелу, јавне организације немају своје чланове. Дакле, носиоци права могу бити једино комитенти нечланови таквих организација¹⁶).

ЗАСП предвиђа да статут организације садржи одредбе о врсти и предмету ауторскоправних, односно сродноправних овлашћења која се на колективан начин остварују преко организације (чл. 157, ст. 1). Такође је прописано да статут доноси скупштина организације (чл. 157, ст. 2). ЗАСП не садржи одредбу која би прецизирала све елементе статута организације. Дакле, организацијама је остављено да одреде садржину својих статута на начин који им највише одговара, ослањајући се, пре свега, на члан 157 ЗАСП-а, одређене одредбе ЗОП-а¹⁷) и одговарајућа решења прихваћена у статутима појединих иностраних организација.

ЗАСП-у је претходно нацрт тог закона чији је члан 175 предвиђао да статут организације мора садржати одредбе о: имену, седишту и предмету рада организације; условима за чланство и престанак чланства у организацији; категоризацији носилаца права и чланова ради одређивања њихових права у организацији; начину одлучивања и управљања у организацији; правима и обавезама чланова; поступку за избор и разрешење лица која раде у организацији, али нису њени чланови; принципима расподеле финансијских средстава која организација прикупи од корисни-

14. Видети фусноту бр. 8.

15. Видети чланове 1-3 и 7-17 MSPO-а и све чланове MSJO-а.

16. Видети WIPO: *Op. cit.*, стр. 315.

17. Чланови 219, 335 и 399 ЗОП-а одређују садржину статута појединих облика предузећа.

ка; унутрашњој финансијској и административној контроли над организацијом; начину расподеле финансијских средстава и имовине организације у случају престанка њеног рада¹⁸⁾.

2. Тарифа

"Тарифа садржи износе накнаде коју организација наплаћује корисницима за поједине облике искоришћавања појединих предмета заштите"¹⁹⁾. По правилу, утврђивање тарифе, тј. начина обрачунавања и износа ове накнаде је кључно практично питање односа између организације и корисника. Упоредноправна анализа показује да то питање може бити у већој или мањој мери регулисано законом, подзаконским актима или у потпуности препуштено слободном договору заинтересованих страна. У сваком случају, оно је деликатно јер обликовање тарифе зависи од мноштва разноврсних параметара који су детерминисани конкретним условима у свакој појединој земљи. Упркос овој разноликости, могуће је уочити извесне принципијелне аспекте те проблематике.

Тарифа је конкретизација правила по коме носилац права треба да ужива економску корист од искоришћавања његовог предмета заштите. Износи накнаде у тарифи могу бити изражени у процентуалном или паушалном облику²⁰⁾.

У ЗАСП-у се предвиђа само први од ова два облика. Ту треба разликовати две врсте случајева, зависно од тога да ли искоришћавање предмета заштите од стране корисника непосредно доприноси његовим приходима.

"Тарифа се одређује у процентуалном износу од прихода који корисник остварује искоришћавањем предмета заштите. Тај износ мора бити у сразмери са значајем који за приходе корисника има искоришћавање предмета заштите са репертоара организације, али не сме бити већи од 10% тих прихода"²¹⁾. Ту врсту случајева карактерише постојање непосредне везе између искоришћавања предмета заштите и прихода корисника. У свету је постало уобичајено да се, у тим околностима, економска корист носиоца права своди на разуман удео у бруто-приходу корисника. Искуство показује да се у начелу тај удео креће до 10% од овог прихода, при чему се често утврђује износ минималне накнаде у паушалном облику. На пример, разматрана врста случајева обухвата извођење музичких дела на концерту или њихово јавно саопштавање са носача звука у дискотеци, под условом да се за то продају улазнице или да постоје други облици наплате.

"Ако корисник не остварује приход, или ако искоришћавање предмета заштите није у непосредној вези са приходом који корисник остварује, тарифа се одређује у процентуалном износу од трошкова за искоришћавање предмета заштите"²²⁾.

18. Видети Марковић, С.: "Нацрт закона о ауторском праву и суседним правима", Београд, септембар 1995, стр. 18-19.

19. Чл. 158, ст. 1 ЗАСП-а.

20. Видети WIPO: *Op. cit.*, стр. 345.

21. Чл. 158, ст. 2 ЗАСП-а.

Извођење музичких дела на бесплатној приредби је типичан пример ситуације где корисник не остварује приход од искоришћавања предмета заштите. У овом случају, висина накнаде се утврђује у процентуалном износу од хонорара интерпретатора или од укупних трошкова организовања приредбе (хонорари интерпретатора плус трошкови који се односе на рекламирање приредбе, разглас, декорацију, закуп сале и позорнице, итд.), при чему се обично предвиђа износ минималне накнаде у паушалном облику.

Јавно саопштавање дела са носача звука и/или слике у авиону може послужити као пример ситуације где искоришћавање предмета заштите није у непосредној вези са приходом корисника. У овом случају, висина накнаде би се могла одређивати у процентуалном износу од трошкова за искоришћавање дела (нпр. у односу на цену опреме за искоришћавање дела и трошкове њеног одржавања). Међутим, искуство показује да се у наведеном случају, као и у аналогним ситуацијама, углавном практикује одређивање висине накнаде у паушалном облику, при чему тај износ зависи од различитих фактора²³).

ЗАСП не прецизира оквире у којима се мора кретати процентуални износ од трошкова за искоришћавање предмета заштите. Према члану 187 нацрта тог закона, тај износ не сме бити већи од: 10%, у правилу; 5% ако су трошкови искоришћавања изузетно високи или ако искоришћавање има сасвим мали самостални значај; 20% ако су трошкови искоришћавања изузетно ниски или ако искоришћавање знатно смањује тражњу за примерцима предмета заштите²⁴).

ЗАСП садржи и одредбу која се односи на обе разматране врсте случајева: "Ако се искоришћавање једног предмета заштите врши заједно са другим предметом заштите, односно ако за једно искоришћавање има више носилаца права, тарифа се одређује сразмерно"²⁵).

Износи накнаде у тарифи могу бити одређени и у паушалном облику. У том случају, они се изражавају одређеним бројем новчаних јединица или бодова, при чему се прецизира новчана вредност бода (ти износи се повремено прилагођавају инфлаторним кретањима). Паушални облик накнаде је углавном карактеристичан за ситуације где искоришћавање предмета заштите није у непосредној вези са приходом корисника. На пример, то важи за јавно саопштавање дела које се емитује или јавно саопштавање дела са носача звука и/или слике у занатским радњама (посластичарницама, фризерским салонима, итд.) и средствима јавног саобраћаја (аутобусима, возовима, авионима, бродовима, итд.). У овим околностима, паушални износ накнаде може зависити од различитих критеријума као што су, између осталих, врста опреме за искоришћавање дела, површина занатске радње,

22. Чл. 158, ст. 3 ЗАСП-а.

23. Видети нпр. *European Committee for the study of tariff parameters in the field of music*, april 1992, стр. 21-29.

24. Видети Марковић, С.: "Нацрт закона о ауторском праву и суседним правима", Београд, септембар 1995, стр. 20.

25. Чл. 158, ст. 4 ЗАСП-а.

врста превозног средства и његов капацитет одређен према броју седишта или путника.

У начелу, тарифу одређује организација, било једнострано или на основу споразума са удружењима појединих категорија корисника попут локалних РТВ станица, хотелијера, угоститеља, аутопревозника, власника дискотека и слично.

Неки национални закони прописују да тако утврђена тарифа важи ако је одобрена надлежни орган. На пример, Савезна арбитражна комисија у Швајцарској, Министарство културе у Данској и Комисија за ауторско право у Канади одобравају тарифу која садржи износе накнаде за искоришћавање несценских дела у бестелесној форми²⁶⁾.

Поред тога, у неким земљама се законским или подзаконским прописима одређују износи накнаде по основу појединих релативних овлашћења имовинског карактера. Ови износи могу бити изражени у процентуалном облику (нпр. удео аутора, односно његовог наследника на основу права слеђења) или у паушалном виду (нпр. у Немачкој се то односи на накнаду за фотокопирање дела и накнаду од продаје техничких уређаја и носача записа за умножавање предмета заштите).

ЗАСП предвиђа да управни одбор организације доноси тарифу која се објављује у "Службеном листу Савезне Републике Југославије"²⁷⁾.

3. План расподеле

"План расподеле садржи критеријуме на основу којих организација расподељује носиоцима ауторског, односно сродних права приход који је у виду накнаде за искоришћавање предмета заштите прикупила од корисника"²⁸⁾. По правилу, утврђивање ових критеријума је кључно практично питање односа између носилаца права и организације и најчешћи узрок њиховог међусобног спорења.

Према ЗАСП-у, план расподеле утврђује скупштина организације (чл. 159, ст. 3).

План расподеле може бити посебан општи акт или део статута организације. У сваком случају, обликовање плана расподеле је резултат утицаја мноштва разноврсних фактора који варирају у зависности од организације. Упркос овој разноликости, могуће је уочити извесне принципијелне аспекте те проблематике.

Приход који организација оствари наплатом накнаде за искоришћавање предмета заштите припада односним носиоцима права. Сходно томе, план расподеле прецизира једну од основних обавеза организације према тим носиоцима права. Наиме, организација је дужна да носиоцима права периодично расподељује сав приход остварен од прикупљене накнаде за искоришћавање њихових предмета

26. Видети Милетић, М.: *Државна контрола над организацијом за колективно остваривање ауторског и сродних права*, "Правни живот", бр. 11, 2001, стр. 856; Freegard, М: *Collective Administration: The Relationship Between Authors' Organizations and Users of Works*, "Copyright", бр. 12, 1985, стр. 453.

27. Чл. 158, ст. 5 и 6 ЗАСП-а.

28. Чл. 159, ст. 1 ЗАСП-а.

заштите, при чему се претходно издваја део тих средстава за покриће трошкова њеног рада²⁹⁾ и евентуално за социјалне и културне сврхе.

3.1. Одбитак за покриће трошкова рада организације

"У складу са статутом и одлукама својих органа организација издваја део прихода прикупљеног од корисника за покриће трошкова свог рада"³⁰⁾. Тај одбитак треба да буде у сразмери са оправданим трошковима рада организације³¹⁾. WIPO сматра да могу бити оправдани само они трошкови који су разумни и неопходни за колективно остваривање имовинских ауторскоправних или сродноправних овлашћења односне врсте и при том износи две напомене³²⁾.

Прво, ваља нагласити да као оправдане треба третирати и трошкове вршења извесних допунских функција организације као што су, примера ради, давање правних савета носиоцима права, организовање одговарајућих семинара и курсева, предузимање активности на унапређењу односа са јавношћу које доприносе бољем разумевању и потпунијем уважавању имовинскоправних овлашћења која се остварују колективно.

Друго, треба примењивати принцип равноправног третмана свих носилаца права у погледу одбитка за покриће трошкова рада организације. Овај принцип се може посматрати са два аспекта. С једне стране, исти проценат поменутог одбитка треба да важи за све носиоце права чији се истоврсни предмети заштите искоришћавају на истоветан начин, с обзиром да су у том случају једнаки и трансакциони трошкови колективног остваривања кореспондирајућих имовинскоправних овлашћења. С друге стране, виши трансакциони трошкови у погледу појединих врста предмета заштите и имовинскоправних овлашћења треба да оптерете само односну категорију носилаца права.

ЗАСП не прецизира оквире у којима се мора кретати процентуални износ одбитка за покриће трошкова рада организације. Насупрот томе, члан 192 нацрта тог закона је предвиђао да тај износ не сме бити виши од 30% од прихода прикупљеног од корисника³³⁾, што се на основу искуства у свету сматра разумном горњом границом односног издвајања.

Уопште узев, висина поменутих трошкова, па тиме и износ кореспондирајућег одбитка зависе од врсте и предмета имовинскоправних овлашћења која се колективно остварују преко организације. Илустрације ради, тај износ се обично креће око 20-30% у случају овлашћења на искоришћавање несценских дела у бестелесној форми, док 10-15% представља његов уобичајени распон у погледу овлашће-

29. Видети чл. 164 ЗАСП-а.

30. Чл. 160 ЗАСП-а.

31. По правилу, јавна организација прима и државне субвенције.

32. Видети WIPO: Op. cit, стр. 346, 348, 349.

33. Видети Марковић, С.: "Нацрт закона о ауторском праву и суседним правима", Београд, септембар 1995, стр. 20.

ња интерпретатора и произвођача фонограма на разне облике јавног саопштавања интерпретације са издатог фонограма³⁴).

Поред тога, наведени примери показују да организације у оквиру исте специјализације практикују различите процентуалне износе поменутог одбитка. То је резултат чињенице да висина трошкова рада организације зависи од мноштва разноврсних фактора, као што су пре свих: степен до кога план расподеле улази у конкретне случајеве искоришћавања предмета заштите, ефикасност рада организације, величина административног апарата организације, локални услови на територији пословања организације.

3.2. *Одбијак за социјалне и културне сврхе*

У свету је веома раширена пракса да организација преузима један део социјалних и културних функција које би, у супротном, морала вршити држава. У том смислу, организација формира одговарајуће фондове који су намењени за социјално обезбеђење одређених носилаца права, као и за унапређење разноврсних културних активности. Организација прибавља средства за те фондове тако што издаја део прихода прикупљеног од корисника.

Тај приход није зарада организације, већ припада односним носиоцима права. Стога се део тих средстава може користити за социјалне и културне сврхе само ако то дозволе ти носиоци права, наравно под условом да, непосредно или преко својих уредно овлашћених представника, имају могућност фактичког учешћа у одлучивању о том питању³⁵). "Та дозвола се може дати на различите начине, на пример, индивидуално, тј. од случаја до случаја (није типично у пракси), прихватањем услова за учлањење у организацију (прилично чест случај), одлуком органа који представља носиоце права (такође, прилично чест случај) или у оквиру реципрочног аранжмана организација (прилично уобичајена пракса)"³⁶). Без обзира на начин давања те дозволе, исти проценат овог одбитка треба да важи за све носиоце права.

Наведени примери показују да у већини случајева носиоци права немају могућност непосредног учешћа у одлучивању о поменутом одбитку, већ само индиректно прихватају такву праксу. Штавише, тај пристанак је често резултат чињенице да носиоци права обично немају фактичку слободу избора у том погледу. На пример, приликом приступања организацији носилац права мора да прихвати и одредбу о овом одбитку, јер је она део општих услова пословања организације који се у целини заснивају на начелу "узми или остави". Такође, носилац права мора пристати и на то да на основу реципрочног аранжмана³⁷) његова организација дозволи одговарајућој иностраној организацији да за поменуте сврхе издвоји део прихо-

34. Видети WIPO: Op. cit, стр. 317, 330.

35. WIPO: Op. cit, стр. 350.

36. Ibidem, str. 347.

37. Видети Милетић, М.: *Реципрочни аранжман*, "Правни живот", бр. 11, 2000, стр. 677-691.

да оствареног наплатом накнаде за искоришћавање његовог предмета заштите у тој иностраној држави.

У појединим земљама се законом прописује тај одбитак у одређеним случајевима, чиме се носиоцима права *de iure* укида слобода избора у том погледу, што је у супротности са наведеним принципом кога изричито подржава WIPO. Најчешће је у питању законска обавеза организације да за колективне (углавном социјалне и/или културне) сврхе издваја део прихода оствареног наплатом накнаде од продаје техничких уређаја и/или носача записа за снимање предмета заштите (нпр. у Аустрији, Финској, Француској, Шведској)³⁸).

Без обзира да ли је односни одбитак резултат актуелне праксе или законске обавезе, може се закључити да његов процентуални износ варира у зависности од врсте и предмета имовинскоправних овлашћења која се остварују колективно. Међутим, у већини случајева се тај износ креће до 10% од прихода прикупљеног од корисника, што је пре свега карактеристично за овлашћења на искоришћавање неценских дела у бестелесној форми³⁹).

Постоје изузеци од тог правила. На пример, у случају овлашћења на накнаду од продаје техничких уређаја и/или носача записа за снимање предмета заштите овај износ је 25% у Француској, а 51% у Аустрији⁴⁰).

Када је реч о релативном овлашћењу на давање примерака дела на послугу, тај износ је 20% на Исланду, 75% у Шведској, док се у Норвешкој и Финској остварени приход не расподељује односним носиоцима ауторског права, већ се користи само за покриће трошкова рада организације и колективне сврхе⁴¹).

Тако поступају и поједине организације приликом колективног остваривања овлашћења интерпретатора на разне облике јавног саопштавања интерпретације са издатог фонограма⁴²). То је резултат чињенице да ови облици искоришћавања интерпретације знатно смањују могућност ангажмана интерпретатора и стога се приход остварен наплатом односне накнаде користи за социјалне сврхе, а његов мањи део за покриће трошкова рада организације.

38. Видети у WIPO: Op. cit, стр. 333; Melichar, F.: *Collective spending of royalties in the light of national treatment and other international copyright aspects* у зборнику "Collective Administration of Copyrights in Europe", Amsterdam, 1995, стр. 32-33.

39. Историјски гледано, аустријски АКМ је још 1897. г. увео праксу одбитка од 10% за социјалне сврхе, што је 1900. г. прихватио немачки GDT (претходник организације GEMA), док су касније то учиниле и многе друге организације широм света. Након Другог светског рата, тај одбитак почиње да се користи како за социјалне, тако и за културне сврхе. Такође, члан 8, став 2 CISAC-овог модел уговора о сарадњи организација из различитих земаља, предвиђа да свака од организација има право да од износа прикупљеног за рачун оне друге организације одбије највише 10% за поменуте сврхе (видети у Melichar, F.: Op. cit, стр. 31).

40. Видети у Melichar, F.: Op. cit, стр. 32.

41. Ibidem, стр. 33.

42. Видети у WIPO: Op. cit, стр. 330.

WIPO сматра да је оправдана таква употреба оствареног прихода само ако је његов износ толико мали да се разумним делом тих средстава не могу покрити трошкови расподеле прикупљене накнаде односним носиоцима права⁴³⁾.

3.3. Расподела накнаде носиоцима права

Смисао организације је да односним носиоцима права периодично расподељује остварени приход, при чему може један његов део користити за покриће трошкова свог рада и евентуално за колективне сврхе. При том, организација је дужна да равноправно третира све те носиоце права.

"Будући да се међу конкретним појединачним носиоцима права расподељује приход који је остварен на бази колективног искоришћавања великог броја предмета заштите, расподела никад не може да одрази прецизну корелацију између накнаде коју појединачни носилац права прими од организације и стварног удела који је предмет заштите тог носиоца права имао у колективном искоришћавању предмета заштите са репертоара организације. Утолико пре није могуће наћи прецизну корелацију између износа накнаде коју је корисник платио организацији и накнаде коју организација додељује појединачном носиоцу права"⁴⁴⁾.

Упркос томе, план расподеле не сме бити произвољног или *ad hoc* карактера, већ се мора заснивати на унапред утврђеним начелима. "Начела плана расподеле су: сразмерност, примереност и правичност, зависно од врсте предмета заштите, начина искоришћавања предмета заштите, обима искоришћавања предмета заштите и других циљева утврђених актима организације"⁴⁵⁾.

Сагласно тим начелима, расподела се мора заснивати на прецизним подацима, осим ако нема тих података или ако би њихово прикупљање било неприхватљив организациони и финансијски терет за организацију, при чему је тада дозвољено да се план расподеле заснује на проценама које произлазе из релевантних и проверљивих чињеница⁴⁶⁾. Ту се обично предвиђа обавеза одређених категорија корисника да организацији достављају податке о искоришћавању предмета заштите и другим околностима битним за обрачун накнаде која се расподељује носиоцима права. Уредно испуњавање ове обавезе је један од значајних предуслова за економичан рад организације.

"Захтев за економичношћу рада води извесном паушалном приступу у шемама расподеле. Што шема расподеле специфичније улази у стварне случајеве искоришћавања дела, то трошкови рада нужно бивају већи. Организација мора увек настојати што више да усагласи две непомирљиве супротности: што више индивидуалности и правичности у расподели, при што је могуће мањим трошковима режије"⁴⁷⁾. Наведена констатација важи *mutatis mutandis* и за колективно осивари-

43. Ibidem, стр. 347.

44. Службено образложење чланова 155-160 ЗАСП-а (Савезни завод за интелектуалну својину: "Закон о ауторском и сродним правима", Београд, 1998, стр. 144).

45. Чл. 159, ст. 2 ЗАСП-а.

46. Чл. 165 ЗАСП-а

вање имовинских сродноправних овлашћења. Међушим, она ће се овде илустрирати примером расподеле прихода оствареног најлаиом накнаде за искоришћавање несценских дела у бестелесној форми.

То су радње искоришћавања дела које карактерише веома велика учестаност и дифузност. У тим околностима, максимална индивидуалност и правичност у расподели накнаде појединачним носиоцима права захтева прикупљање и обраду потпуних и прецизних података о искоришћавању ауторских дела на свим односним местима. У већини случајева, то би проузроковало несразмерно високе трошкове чије би покривање оствареним приходом довело у питање расподелу накнаде појединачним носиоцима права⁴⁸). Стога, организација мора успоставити равнотежу између интереса за стварањем поуздане основе за расподелу накнаде и интереса за избегавањем трошкова који претерано умањују остварени приход. Резултат те равнотеже је "груба правда" која се, у већој или мањој мери али неминуовно, јавља у расподели накнаде појединачним носиоцима права⁴⁹).

"По правилу, организација добија потпуне податке о програмима од емисионих предузећа (понекад добија те податке само од већих РТВ станица, нарочито ако је велики број тих предузећа у земљи), као и у погледу концерата и рецитала "класичне музике", укључујући и неке друге концерте и приредбе на којима се изводе дела. У осталим случајевима се обично примењује систем узимања узорака. Методи узорковања неких организација дају прилично детаљне податке; нпр. контролори организације редовно посеђују практично сва места (ресторане, концертне сале, барове, итд.) где се искоришћавају музичка дела и прикупљају податке о програмима који садрже листу музичких дела која се искоришћавају. Неке организације примењују много селективнији систем узорковања; само се добија релативно мала количина информација за коју се сматра да одражава структуру искоришћавања дела од стране једне категорије корисника. У неким случајевима се уопште не прикупљају подаци од извесних категорија корисника (већ се накнада коју плаћају ти корисници расподељује било на основу података које достављају одабрани професионални енгитети или, на пример, према подацима о продаји примерака дела, топ листама и програмским шемама радио станица)"⁵⁰).

На основу одговарајућих одредби плана расподеле организација за колективно остваривање овлашћења на искоришћавање несценских дела у бестелесној форми, може се констатовати да расподељивање накнаде односним носиоцима права пролази кроз четири фазе⁵¹).

47. Melichar, F.: *Die Wahrnehmung von Urheberrechten durch Verwertungsgesellschaften*, Muenchen, 1983, стр. 65-66 (наведено према Марковић, С.: *Организације за колективно остваривање ауторских и суседних права*, "Правни живот", бр. 11, 1995, стр. 724).

48. То нарочито важи за јавно саопштавање дела које се емитује и јавно саопштавање дела на носача звука и/или слике.

49. WIPO: Op. cit, стр. 316.

50. Ibidem, стр. 316-317.

51. Видети Uchtenhagen, U.: *Technical Problems in Collective Administration of Authors*, "Rights/ Copyright", бр. 1, 1986, стр. 31-32.

У првој фази се прикупљени подаци о искоришћавању дела доводе у везу са документацијом организације о тим делима и односним носиоцима права.

У другој фази се одређује износ накнаде за свако такво дело при чему се, у том погледу, обично практикује бодовање дела засновано на објективним критеријумима (нпр. према начину, учестаности и трајању искоришћавања дела), с тим што се често узимају у обзир и субјективна мерила (нпр. већи број бодова се додељује за сваки минут емитовања дела класичне музике, него дела рок музике); свакако, при том се прецизира новчана вредност бода.

У трећој фази се тако одређени износ накнаде користи као основа за израчунавање висине удела аутора и издавача тог дела, док се међусобни однос удела утврђује уговором између односних страна или правилима организације.

У четвртој фази се састављају појединачни обрачуни (годишњи, полугодишњи или квартални, зависно од организације), који се морају доставити свим односним носиоцима права, укључујући и иностране уговорне организације, при чему треба без одлагања исплатити дуговане износе накнаде.

(чланак примљен 11. III 2002.)

MA Miroslav Miletić,
Assistant at the School of Law, Kragujevac

The Organs and General Acts of an Organization for Collective Administration of Copyright and Related Rights

Summary

Copyright or related rights owners should be represented adequately in the organs of both a private and a public organization, which enables them to make decisions on significant questions concerning collective administration of their economic rights. The most typical of such organs are the management board and the director, while a private organization has its assembly, too. The most important general acts of an organization are its statute, tariff and distribution plan. The statute is an organization's fundamental act which regulates all the more essential issues regarding its activity, except for those which are regulated by the tariff and distribution plan. The tariff provides for the methods of calculation and the amounts of the royalties which an organization collects from users for the particular forms of exploitation of the subjects of protection of a certain kind. The distribution plan includes the criteria on the basis of which an organization distributes among the rightholders the revenue collected from users in the form of the remuneration for exploitation of the subjects of protection.

Key words: organization, collective administration, copyright, related rights, rightholders, users, organs, general acts.